

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від «26» серпня 2020 року
(протокол № 1)

Психологія

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА

**обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра**

(назва освітнього ступеня)

предметної спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
(шифр і назва спеціальності)

**Бердянськ
2020 рік**

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Марина ДОРОШЕНКО – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Бердянського державного педагогічного університету

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету «22» серпня 2020 року, протокол № 1.

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни *Психологія* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *01 Освіта/Педагогіка*, спеціальності *014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)*.

Предметом навчальної дисципліни є механізми та закономірності розвитку психіки, дослідження закономірностей психічного розвитку людини на різних етапах її індивідуального життя, вивчення закономірностей процесу засвоєння індивідом соціального досвіду в умовах навчально-виховної діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія, педагогіка, вікова анатомія та фізіологія, фізіологія вищої нервової діяльності, дитяча гігієна, педіатрія, психоневрологія, соціологія, соціальна психологія, диференціальна психологія.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою навчальної дисципліни «Психологія» є розкриття базових наукових понять загальної, вікової, педагогічної психології в їх внутрішніх зв'язках; розкриття детермінованості психічних явищ віковими аспектами розвитку; створення у студентів розуміння єдності, цілісності, взаємозв'язку всіх психічних явищ, їх механізмів та закономірностей як невід'ємних складових повноцінного психічного розвитку особистості; розкриття зв'язку формування особистості з її соціальним оточенням, групами та колективами; обґрунтування необхідності інтегрованого підходу до психіки людини як цілісного системного утворення; розкриття законів вікового розвитку особистості, закономірності та особливості учіння та навчання; підкреслення сутності та значущості оволодіння студентами психологічними знаннями, вміннями та навичками як необхідно важливими для майбутнього фахівця.

1.2. Основними завданнями дисципліни «Психологія» є формування наукових понять, що складають предмет, закономірності, зміст та структуру психології як науки; досягнення розуміння студентами цілісності, нерозривності та інтегрованості всіх психічних явищ та їх ролі у формуванні особистості; забезпечення глибини, стійкості та надійності професійно-необхідних знань, навичок та вмінь з психології; формування у студентів широкого наукового-психологічного світогляду та конкретних психологічних умінь роботи з особистістю, групою та колективом.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентостей:

ЗК 4. Здатність працювати в команді.

ФК 2. Здатність до здійснення мотивації учнів до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).

ФК 17. Здатність розуміти закономірності розвитку особистості, вікові особливості учнів, їхню психологію та специфіку сімейних стосунків.

Та демонструвати такі результати навчання:

ПРН 7. Уміти проектувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище, виявляти булінг серед учнів та протидіяти йому, організувати співпрацю учнів та комунікацію з їхніми батьками.

ПРН 3. Знати та розуміти особливості навчання різнорідних груп учнів, застосовувати диференціацію навчання, організувати освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів.

ПРН 1. Знати закономірності розвитку особистості, вікові особливості учнів, їхню психологію та специфіку сімейних стосунків.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 / 180 (кредитів ЄКТС/години).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1.

Психологія як наука: предмет, завдання, методи

Визначення психології як науки. Структура, завдання та стан сучасної психології. Основні етапи розвитку психології. Провідні галузі психологічних знань. Сучасна психологія та її місце в системі наук. Основні напрями сучасної психології. Принципи і структура сучасної психології. Характеристика методів психологічного дослідження

Тема 2.

Поняття про психіку та етапи її формування

Поняття психіки. Мозок і психіка. Рефлекторний характер психіки. Функції психіки. Розвиток психіки в філогенезі. Стадії та рівні розвитку форм психічного відображення. Поняття про свідомість і несвідоме.

Тема 3.

Особистість

Поняття про особистість у психології. Особистість, індивід, індивідуальність. Теорії особистості. Структура особистості. Спрямованість особистості. Самосвідомість особистості. Образ „Я”, „Я-концепція”. Самооцінка особистості, її роль в становленні самосвідомості. Види самооцінки. Рівень домагань. Розвиток особистості.

Тема 4.

Діяльність

Сутність діяльності. Психологічна структура діяльності: потреби, мета, мотиви, дії, оцінка, самооцінка. Засоби діяльності, процес їх засвоєння. Взаємодія, перенесення та інтерференція навичок. Основні різновиди діяльності (гра, навчання, праця) та їх психологічна характеристика.

Тема 5.

Спілкування

Поняття про спілкування, його функції та умови. Структура спілкування. Спілкування як обмін інформацією. Вербальна та невербальна комунікація. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Роль і рольові очікування. Спілкування як сприймання і

розуміння людьми один одного. Ефекти у спілкуванні: ефект «ореола», ідентифікації, стереотипізації. Види спілкування: міжособистісне, міжгрупове, особистісно-групове; безпосереднє та опосередковане; короткочасне та довготривале; інтимне, ділове, соціально-рольове. Стили спілкування. Ефективність спілкування.

Тема 6.

Характеристика пізнавальної сфери особистості

Поняття про увагу. Фізіологічне підґрунтя уваги. Теорія домінанти (О. Ухтомський). Орієнтовна діяльність і увага. Властивості уваги: стійкість, переключення, розподіл, обсяг, колювання. Види уваги: мимовільна, довільна, після довільна.

Поняття про відчуття. Фізіологічне підґрунтя відчуттів. Рецептори і аналізатори. Класифікація і різновиди відчуттів. Основні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Закономірності відчуттів. Поріг чутливості та його вимір. Явища синестезії та сенсibiliзації. Методи вивчення відчуттів. Поняття про сприймання. Сприймання як перцептивна діяльність суб'єкта. Фізіологічна основа сприймання. Класифікація і різновиди сприймань. Властивості сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість. Залежність сприймання від попереднього досвіду та діяльності людини. Фігура і фон. Сприймання простору, часу, руху. Поняття про пам'ять. Різновиди пам'яті. Характеристика процесів пам'яті. Запам'ятовування та його різновиди. Відтворення та його різновиди. Забування та його причини. Поняття про мислення. Мислення і чуттєве пізнання. Функції мислення. Теорії мислення. Процес розуміння. Розумові дії та операції мислення: аналіз, синтез, класифікація, порівняння, абстрагування, узагальнення. Форми мислення: поняття, судження, умовивід. Процес розв'язання задач. Різновиди мислення. Поняття про уяву. Зв'язок уяви з об'єктивною дійсністю. Фізіологічне підґрунтя уяви. Уява і органічні процеси. Різновиди уяви: мимовільна і довільна, репродуктивна і творча. Фантазії, марення, мрії. Процес створення образів уяви: типізація, аглютинація, схематизація, гіперболізація.

Тема 7.

Характеристика емоційно-вольової сфери особистості

Поняття про емоції та почуття. Фізіологічне підґрунтя емоцій. Теорії емоцій. Функції емоцій. Класифікація емоцій. Форми переживання емоцій та почуттів. Емоційні стани, настрій, афекти, емоційний стрес. Можливості саморегуляції емоцій. Соціальна обумовленість людських почуттів. Почуття й особистість. Вищі почуття: моральні, інтелектуальні, естетичні, праксичні. Поняття про волю. Функції волі. Історія розвитку уявлень про волю. Воля як саморегуляція діяльності. Мимовільні та довільні дії, їх особливості. Аналіз складної вольової дії. Ухвалення рішення та його реалізація. Локус контроль. Класифікація вольових якостей особистості. Можливості самовиховання волі.

Тема 8.

Характеристика індивідуально-типологічної сфери особистості

Поняття про темперамент. Теорії темпераменту: гуморальна, конституціональна, фізіологічна. Природна основа темпераменту. Психологічна характеристика типів темпераменту. Роль темпераменту в навчанні та діяльності людини. Темперамент та індивідуальний стиль діяльності. Поняття про характер. Природа характеру. Зв'язок між темпераментом і характером. Структура характеру. Основні риси типового характеру. Акцентуації характеру. Класифікації акцентуацій характеру. Формування характеру. Поняття про здібності. Індивідуальні відмінності у здібностях людей та їх природні передумови. Структура здібностей. Спеціальні здібності. Різновиди здібностей. Обдарованість, талант, геніальність. Умови розвитку здібностей: активність, навчання, виховання. Роль інтересів і схильностей у формуванні здібностей.

Тема 9.

Предмет, завдання, методи вікової та педагогічної психології. Закономірності психічного розвитку особистості в онтогенезі

Теоретичні та практичні завдання сучасної вікової і педагогічної психології. Галузі вікової психології. Основні розділи педагогічної психології. Зв'язок вікової і педагогічної психології з іншими науками. Теоретичні концепції вікової та педагогічної психології про психічний розвиток індивіда та формування його особистості. Методи вікової та педагогічної психології. Загальна характеристика закономірностей розвитку психіки людини. Загальна характеристика основних умов психічного розвитку людини. Біологізаторська та соціологізаторська теорії розвитку психіки людини. Теорія конвергенції. Теоретичні підходи до вирішення проблеми психічного розвитку вітчизняних психологів (Л.С. Виготського, Г.С. Костюка).

Роль навчання та виховання в психічному розвитку дитини та формуванні її особистості. Теорія Л.С.Виготського про провідну роль навчання у психічному розвитку дитини. Теорія О.М.Леонтьєва про роль діяльності у психічному розвитку дитини. Рушійні сили психічного розвитку дитини. Взаємозв'язок психічного розвитку дитини та формування її особистості в умовах виховання і навчання. Процес соціалізації особистості як умова психічного розвитку та формування особистості школяра. Періодизація психічного розвитку людини. Основні критерії вікової періодизації. Сензитивні періоди та кризи вікового розвитку.

Тема 10.

Загальна характеристика онтогенезу людської психіки

Особливості розвитку новонародженого. Комплекс пожвавлення. Соціальна ситуація розвитку. Провідна діяльність. Новоутворення віку. Розвиток рецепторної та рухової діяльності немовляти. Особливості розвитку пізнавальної сфери.

Соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку. Основні протиріччя віку. Основні новоутворення віку. Особливості розвитку пізнавальної сфери.

Соціальна ситуація розвитку дошкільника. Особливості спілкування дошкільників з однолітками та з дорослими. Основні новоутворення віку. Провідна діяльність. Роль ігрової діяльності в психічному розвитку дітей дошкільного віку. Особливості розвитку пізнавальної сфери. Удосконалення наочно-образного мислення. Початок формування словесно-логічного мислення. Довільна регуляція діяльності та поведінки. Моральний розвиток. Особливості спілкування з однолітками та дорослими. Формування особистості молодшого школяра.

Місце підліткового періоду в загальному процесі індивідуального розвитку. Соціальні фактори як основні детермінанти психічного розвитку та формування особистості підлітка. Біологічні фактори повноцінного психічного розвитку. Основні новоутворення підліткового віку. Перебудова навчальної діяльності. Якісні зміни в пізнавальній сфері підлітків. Індивідуально-психологічні особливості підлітка. Спілкування як провідний вид діяльності підлітка.

Поняття юності. Соціальна ситуація розвитку старшокласників. Основні новоутворення старшокласника. Навчально-професійна діяльність як провідний вид діяльності юнаків. Формування особистості старшокласника. Розвиток самосвідомості. Формування світогляду. Особливості прояву здібностей. Співвідношення оцінки і самооцінки. Особливості почуттів і волі в юнацькому віці. Формування ціннісних орієнтацій та цілісного характеру. Особливості розвитку пізнавальних психічних процесів. Особливості розумової діяльності в ранній юності. Розумова самостійність як умова глибокого засвоєння основ науки, професійних умінь та навичок. Взаємостосунки з дорослими. Міжособистісні стосунки в класі. Спілкування та дружба в юнацькому віці. Романтика, мрії та ідеали. Особливості юнацького кохання. Підготовка до шлюбу і сімейного життя. Естетичні почуття, інтереси та смаки, психологічні особливості їх формування.

Тема 11.

Психологічні аспекти навчання, виховання, самовиховання та педагогічної діяльності

Поняття навчання, учіння, наuczіння. Рівні та типи наuczіння. Навчальна діяльність як учіння школяра, що відбувається в умовах навчання. Складові компоненти навчальної (учбової) діяльності: спонукальна складова (потреби, мотиви, смисли учіння), програмовано-цільова складова (цілі, завдання), дієво-операційна складова (навчальні дії, операції, прийоми), контрольню-регулятивна складова, результативна складова. Процес учіння як теоретична і прикладна проблема педагогічної психології. Розумова самостійність в учінні як діяльність суб'єкта. Механізми формування особистості: соціальний, педагогічний, фізіологічний, психологічний. Загальні психологічні закономірності формування особистості учня. Проблема управління вихованням.

3. Рекомендована література

Базова

1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Діяльнісна самореалізація особистості в освітньому просторі: монографія [Електронний ресурс] / С.Д. Максименко, В.В. Бучма, О.В. Гурова [та ін.] ; за ред. С.Д. Максименка. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. – 242 с. ISBN 978-966-194-291-1. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/709731/>
3. Загальна психологія: Підручник /О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К.: Лібідь, 2005. – 464 с.
4. Кулагина И.Ю., Коллюцкий В. Н. Возрастная психология : полный жизненный цикл развития человека : учеб. пособ. для студ. высших учебных заведений / И. Ю. Кулагина, В. Н Коллюцкий. – М. : ТЦ Сфера, 2012. – 464 с.

5. Лисянська Т.Т. Загальна психологія: інформ. забезп. Змісту практ. занять, індивід., самот. роботи, модул. контролю знань студентів (спеціалізація «Психологія») / Лисянська Т.М., Співак Н.В., Співак Д.М. – К.: Ін-т сучасн. підруч., 2007. – 144 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. — Видання друге, перероблене та доповнене. — Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. — 272 с.
7. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі монографія / [Максименко С.Д., Куценко-Лада Г.В., Пророк Н.В. та ін.]; за редакцією Максименка С.Д. - Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. - 400 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/1942/>

Допоміжна

1. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія : практикум. К. : Видавничий центр НАУ, 2008. 212 с.
2. Максименко С.Д. Психологія та педагогіка. Підручник К. : «Слово», 2012. 584 с.
3. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. К. : Вища шк., 2004. 335 с.
4. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу: методичні рекомендації; за ред. Т.О. Піроженко. К. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 120 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/8535/>
5. Черезова І.О. Психологія: навч. пос. Бердянськ, БДПУ, 2015. 278 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Медіатека факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв БДПУ (5Б 308).
2. <http://edu.bdpu.org>.
3. <http://bdpu.org>.

4. Методи навчання:

1) За джерелами передачі й характером сприйняття інформації: Словесні, наочні, практичні.

1.1. Словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда (вступна, бесіда-повідомлення, бесіда-повторення, репродуктивна, евристична, катехізісна).

1.2. Наочні: ілюстрування, демонстрування, самотійне спостереження.

1.3. Практичні: вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, графічні роботи, дослідні роботи.

2) Методи стимулювання навчальної діяльності:

2.1. метод навчальної дискусії – суперечка, обговорення будь-якого питання навчального матеріалу;

2.2. метод опори на життєвий досвід здобувачів.

3) Методи контролю і самоконтролю у навчанні:

3.1. метод усного контролю: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване;

3.2. метод тестового контролю.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання :

екзамен.

6. Система оцінювання:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Додаткова інформація _____

